

Keiharde bleke zandsteen, des duivels zo hard

REEKS: Verrassende verhalen over ons natuurhistorisch erfgoed

In Genk bevinden zich op verschillende plaatsen zogenaamde zoetwaterkwartsieten, zeer grote rotsachtige bleke zandsteenblokken die de volksmens eeuwenlang tot de verbeelding spraken. Vooral de aanwezigheid van de duivel wordt ermee geassocieerd, want wie kan er anders dergelijke vreemde grote rotsblokken hier zomaar hebben achtergelaten?

Er bestaan verschillende varianten op de legendes over de duivelssteen. De verschillende verhalen die onder de bevolking de ronde deden als het over die grote zandstenen ging, verwijzen stevast naar de duivel en dus per definitie ook naar God en het goede. De kerstening van onze streken wordt verklaard in die volksverhalen. Een van de legendes verwijst naar de zogezegde afdrukken van de duivel die in woede zijn duivelspoten op de grote stenen achterliet, omdat hij verslagen werd door het geloof van de bekeerde Genkenaren.

Afzettingsgesteenten

De wetenschappelijke uitleg is minder plastisch. De stenen zijn niet met gletsjers uit de ijstijd meegevoerd, evenmin heeft de duivel ze hier neergelegd. Ze zijn gewoon ter plekke ontstaan. De zoetwaterkwartsieten zijn sedimentaire gesteenten of afzettingsgesteenten. Tussen 21 miljoen jaar en 16 miljoen jaar geleden lag Genk in het kustwater van de Bolderiaan-Noordzee. Het zand,

aangevoerd door rivieren, werd hier in dikke lagen afgezet. Het ontstaan van deze stenen is vergelijkbaar met dat van gewone zandstenen. Het cement dat de zandkorrels aan elkaar kleefde, is hier echter bijna zuiver kwarts, waardoor de zandsteen zo hard is geworden. Vandaar dat deze steen de naam 'kwartsiet' kreeg.

Spierwitte zanden

Opvallend is de aanwezigheid van kleine putjes in hun oppervlak, gemaakt door wortels die uit bovenliggend veen ooit in het onderliggende zand binnendrongen. Die blijken toe te horen aan tropische moerascypressen, vandaar de naam 'zoetwater-'. Organische zuren die via deze wortels het onderliggende zand bleekten, zijn verantwoordelijk voor de zuiverheid van dit zand (zuiver wit kwartszand) en van de zandsteen die hierin later door verkiezeling groeide. Zo'n verkiezelingen komen ook nu nog voor, zoals in zeer warme en droge streken van Australië. Het zand waarin de stenen gevormd werden, is nu echter weggespoeld. Maar de zware stenen bleven wel liggen, zodat we van 'getuigenstenen' spreken: stenen die getuigen van inmiddels verdwenen zandlagen. De spierwitte zanden waarin ze groeiden, zijn een van de duurste en meest gezochte delfstoffen in Vlaanderen. Deze zuivere witte zanden werden en worden nog steeds ontgonnen in de buurt van Opgimbe (Maasmechelen).

Eén van de drie nog overgebleven 'duivelsstenen' van Langerlo, met links de vermeende pootafdruk van de duivel. Foto WERKGROEP GEOLOGIE LIKONA

Holstenen

Zoetwaterkwartsieten vind je op verschillende plaatsen in Genk: langs een wandelpad op de Melberg, op de Sint-Martensberg, in Geliëren en in Langerlo. Hier staan er drie op het Frankisch pleintje. Het voorkomen van de zoetwaterkwartsieten is echter niet beperkt tot Genk. In Zonhoven liggen de bekende Holstenen, door de prehistorische mens gebruikt om voorwerpen te slijpen. Regelmatig worden zo'n stenen bovengehaald tijdens het ploegen van akkers in Diepenbeek en Haspengouw. Ze werden

vroeger gebruikt om een weg af te bakken, als kassei voor wegverhardingen, als siersteen in de voortuin of als bouwsteen. Nu verbrijzelt men de stenen om te gebruiken als bouw materiaal, met als spijtig gevolg het verdwijnen van interessant Limburgs erfgoed. (Tekst: Jef Habex en Roland Dreesen - Foto's: werkgroep geologie Likona)

→ Meer info over het ontstaan en het voorkomen van deze zoetwaterkwartsieten vind je in het artikel 'Duivelsstenen in Limburg: zwerfstenen, megalieten of getuigenstenen?' door Roland Dreesen en Michiel Duser, LIKONA jaarboek 2011 nr. 21